

НАСТАНАК, РАЗВОЈ И ПЕРСПЕКТИВА КОСОВСКИХ БЕЗБЕДНОСНИХ СНАГА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Горан Бецић

Министарство одбране Републике Србије

У последње време, анализе, разни извештаји и оцене стања безбедности на Косову и Метохији (КиМ) разних међународних организација, аналитичара и безбедносних структура указују на нестабилну политичко-безбедносну ситуацију, развој организованог криминала, појаву терора и тероризма, етничко насиље и јачање исламског фундаментализма на том простору. Те појаве, које су разлог да се истраже узроци такве безбедносне ситуације, наводе на размишљања да је један од разлога и лоше стање у безбедносним структурама које су под контролом појединих албанских политичара за које се основано сумња да су повезани са етничком мржњом и организованим криминалом.

Међународна заједница је на почетку, у жељи да створи боље безбедносно окружење и мир грађанима Космета, Ослободилачку војску Косова (ОВК) трансформисала у Косовски заштитни корпус (КЗК). Након једностраног проглашења независности, такође одступајући од Резолуције Савета безбедности 1244 а у складу са Планом Мартија Ахтисарија, од КЗК формирала је Косовске безбедносне снаге као претечу војске Републике Косова.

Иако је та намера међународних институција на КиМ највероватније била хумана и усмерена на смиривање ситуације на терену, то је, ипак, дугорочно, било лоше решење јер је некажњавање и награђивање ОВК преласком у нове безбедносне структуре и политичку власт охрабрило и оправдало њихово политичко насиље и дало подршку насилном сепаратизму.

Криза у региону западног Балкана и даље није решена. На КиМ ни су испуњени стандарди којима се омогућавају безбедност грађана и изградња демократског, мултиетничког и економски одрживог друштва. Осим НАТО-а, на том простору не постоје безбедносне снаге у којима грађани КиМ виде заштиту, већ напротив, виде само претњу и несигурност. Због таквог стања, ова и друге анализе могу да послуже као платформа за дискусију између невладиних организација, организација грађанског друштва и међународних безбедносних и других институција и за преиспитивање политике безбедности коју међународни чинилац води на простору Косова и Метохије.

Кључне речи: *Ослободилачка војска Косова, Косовски заштитни корпус, Косовске безбедносне снаге, КФОР, снаге безбедности и организовани криминал.*

Увод

Унутрашња безбедносна архитектура КиМ комплексна је и састављена од међународних снага КФОР-а, званичних домаћих тела (Полиција Косова, Косовске безбедносне снаге, обавештајне и безбедносне структуре и друго), која је формирала међународна администрација, и илегалних тела, група и покрета састављених од остатака ОВК. Такве снаге и даље отежавају успостављање мира и безбедности и одмажу у успостављању регионалне стабилности.

Аутор је у овом раду желео кратко да се осврне на настанак, развој, улогу и деловање Косовских безбедносних снага, квалитет кадра и негативне последице које могу произићи из њихове неконтролисане активности, неорганизованости и непостојања потпуне грађанске контроле. Осим тога, желео је да укаже на то да је на простору КиМ једина респектибилна снага НАТО (КФОР), који треба да буде спреман да допринесе унутрашњој стабилности и заштити неалбанског становништва.

Последица трансформације ОВК у КЗК, током 1999. године, била је појава нових албанских „ослободилачких покрета“¹ у региону који су претили да сваког тренутка угрозе стабилност и из темеља наруше политичку карту Балкана. Представници међународне заједнице су на време уочили опасност и правовремено, али само привремено, уклонили те претње и ризике.

Након једностраног проглашења независности и стварања Републике Косово 2008. године, међународни чиниоци су, због умешаности појединих припадника КЗК у организовани криминал и тероризам, што је угрожавало безбедност на простору КиМ, променили структуру безбедносних снага. Од КЗК формиране су Косовске безбедносне снаге (КБС), а Полиција Косова је ојачана, уз незнатне промене у структури и људству. Међутим, безбедносна ситуација на КиМ остала је непромењена, а неповерење грађана КиМ, првенствено неалбанаца, према снагама безбедности постало је још веће.

Правни основ за постојање и функционисање КБС-а не постоји. Он је наводно садржан у Плану Мартија Ахтисарија и Уставу Републике Косово,² које наша држава не признаје. Иако су КБС формиране на тај начин, не постоје закони који обично прате ту област, нити адекватан грађански и демократски надзор и контрола тих структура.

Забрињавајуће је то што тренутно постоји изразита тежња албанских екстремиста и политичке елите да се КБС што пре трансформише у војску Републике Косова, да се ојача домаће управљање тим процесом и да се, најкасније до 2013. године, из тих активности истисну међународне снаге. Све то указује на озбиљност ситуације у којој се налазе безбедносне структуре КиМ и на могућности да се њима манипулише. Пре свега, могућа је њихова злоупотреба и ангажовање за обављање задатака за које нису намењене.

Поставља се питање да ли безбедносне снаге са кадром који потиче из терористичких и криминалних структура – са дугом историјом мржње према другим нацијама и верама, који је починио велики број озбиљних, а некажњених злочина – могу да уђу у регионалне колективне безбедносне токове који су кључни за дугорочну безбедност Србије и Балкана.

¹ Ослободилачка војска Прешево, Бујановац и Медвеђа, Ослободилачка национална армија, Албанска национална армија итд.

² Усвојен 15. јуна 2008. године.

Генеза настанка и развоја Косовских безбедносних снага

Непоштовање власти СРЈ и отворено изражавање политичких циљева 1990. године кулминирали су формирањем албанских паравојних састава. Албански екстремисти и сепаратисти су убрзано спроводили свеобухватне припреме за стварање јединствене војне организације, која ће, као оружана снага, представљати тзв. Републику Косово.

У то време, све припреме је контролисала и усмеравала самозвана „Влада Републике Косова“, са Бујаром Букошијем на челу. Она је формирала тзв. Министарство одбране Републике Косово, којим је руководио Хајзер Хајзерај, као први облик „војске Косова“. „Министарство“ је урадило организацијско-формацијску структуру, одредило бројно стање „војске“ и број и врсту наоружања и опреме.³ Језгро „војске“ било је састављено од бивших припадника ЈНА албанске националности.

Илегално формирање „Министарства одбране Републике Косово“ било је осујећено у септембру 1993. године хапшењем чланова „Министарства и Генералштаба Републике Косово“ и изрицањем казне, у јулу 1994. године. Након њиховог хапшења и осуде, радикална струја албанских политичких партија преузела је водећу улогу тежећи да створи још екстремније терористичке саставе, у чему је и успела.

У спрези са емиграционим елементима и јаким лобијем, албански екстремисти на КиМ убрзано су се припремали за остварење својих циљева оружаном побуном. Отворено изражавање тог политичког циља кулминирало је формирањем средства за реализацију заједничког пројекта на територији КиМ – албанске терористичке организације ОВК. Анализа организацијско-формацијске структуре ОВК указује на то да је та структура рађена према стандардима НАТО-а и уз помоћ страних ментора. Била је организована у оперативне зоне (7), маневарске бригаде (20) и територијалне јединице велике самосталности и покретљивости. Оперативне зоне су биле засноване на регионалној подели територије КиМ и биле су под командом локалних вођа.

Главну подршку (моралну, политичку, финансијску и војну) и уточиште албанским терористима са КиМ, страним плаћеницима⁴ и помагачима пружала је Албанија као база у којој је у периоду од 1990. до 1996. године значајан број терориста завршио диверзантско-терористичку обуку. У ту подршку Албанија је укључила све легалне органе власти и институције, обавештајне службе (*ŠIK*), полицију, војску, представнике амбасада и друге органе. Активирани су центри за војну обуку терориста ОВК у Тирани, Елбасану, Драчу, Куксу, Круми, Бајрам Цурију, Тропоји и другим мањим местима на северу Албаније.

Према званичним подацима,⁵ само од 1991. до 1997. године у терористичким нападима ОВК на територији КиМ убијено је 26 цивила, од којих 17 припадника албанске националне мањине лојалних држави. Албански тероризам достигао је нај-

³ Опширније: М. Мијалковски, П. Дамјанов, *Тероризам албанских екстремиста*, Београд, 2002, стр. 88–93.

⁴ Касније је у свом саставу ОВК имала и велики број страних плаћеника, који су се ангажовали због верског фанатизма, новца, пљачке или потребе за убијањем. Тако су формирани „Атлантски батаљон“, са нешто више од 400 терориста, добровољаца из САД и Канаде, и муџахединске јединице „Абу Бекир Садик“ и „Браво“.

⁵ *Тероризам албанских сепаратиста на КиМ и метод њиховог деловања*, МУП Републике Србије, Београд, 1998, стр. 4–5.

виши степен бруталности током 1998. године, када су на КиМ убијена 173 цивила, од чега 77 Албанаца. У периоду од 1. јануара до 31. августа 1998. године убијено је највише Албанаца који су се противили тероризму ОВК – од 81 убијеног цивила било је 47 (или 58%) Албанаца.

Свирепост и злочиначку улогу ОВК пре бомбардовања НАТО-а најбоље показују масовни злочини које је, у сарадњи са исламским терористима, извршила у селима Клечка код Липљана, Глођане код Дечана и Ретимље код Ораховца. Међу познатијим регистрованим стратиштима српског становништва на КиМ јесу рејон Радоњичког језера и Волујак у општини Клина. Међутим, најсуровији злочини и радикално и насилно етничко чишћење препуштени су забору.

Користећи све облике политичког насиља, пре свега тероризам као средство и организовани криминал као начин финансирања, албанске политичке вође су, нажалост, успеле да, на основу перфидне и веште пропаганде, интернационализују питање КиМ и у марту 1999. године изазову агресију снага НАТО-а на Савезну Републику Југославију.

Са усвајањем Резолуције СБ 1244 и потписивањем Војнотехничког споразума у Куманову постављени су захтеви међународних чинилаца да снаге безбедности напусте територију Космета у што краћем року, што је било погрешно јер није постојала процена шта би се у тренутку дисконтинуитета власти могло десити на том простору. Уследили су, као резултат анархија и дивљање албанских терориста ОВК, масовна убиства, киднаповања, мучења, монструозна трговина људским органима, злостављања и, на крају, етничко чишћење српског становништва. Наравно, сви ти злочини нису почињени ради „угрожености мањинских и људских права“, већ је реч о етнички мотивисаном екстремизму и тероризму. Потом је ОВК трансформисана у КЗК и КПС, док је руководећи део ОВК некажњен ушао у политички живот КиМ оснивањем политичких партија и разних удружења, која данас имају велики утицај у безбедносном, политичком и друштвеном животу грађана Косова и Метохије.

Кључне безбедносне структуре које су на КиМ формирале привремене институције под контролом међународних снага и институција тренутно су Полиција Косова, Косовске безбедносне снаге и обавештајно-безбедносне службе које, због унутрашњих политичких трвења и илегалног рада, још увек нису заживеле. План међународне заједнице је био да безбедносна тела КПС и КБС буду аполитична и мултиетничка, али то није реализовано због насиља које спроводе према Србима на КиМ и корумпираности привремених власти.

Увиђајући безбедносне проблеме који су остали и након протектората, међународна заједница (САД и ЕУ) косметским Албанцима није дала одрешене руке да самостално формирају и јачају безбедносне структуре, већ је задржала Косовску полицију и нове КБС под својим патронатом. У супротном, привремене власти КиМ сигурно би своје несугласице са Србима на КиМ решавале радикалном употребом тих једнонационалних снага.

Да би свету приказали „бољу безбедносну ситуацију на КиМ“, ради стварања повољних услова за развој снага безбедности на Космету у војне снаге, поједини представници разних међународних организација у својим извештајима често износе став да је безбедносна ситуација на КиМ нестабилна зато што Србија не признаје државност Косова, што је погрешно. Круг неповерења је створен због: начина на

који су формиране привремене институције и снаге безбедности Космета; појединаца из безбедносних структура који су огрезли у организованом криминалу; неспособности привремених власти да економски ојачају тај простор;⁶ незапослености и сиромаштва; појаве политичког насиља – атентата⁷ који су стална појава на том простору, и другог. Такво стање угрожава све грађане КиМ, не само Србе. Такође, лошу безбедносну ситуацију у последње време потврђују и честе демонстрације, протести и напади екстремиста на међународне снаге и институције. Сви ти безбедносни проблеми указују на делимично погрешну безбедносну стратегију коју међународне институције тренутно спроводе на КиМ, што изискује непрекидно присуство међународних снага на овом простору.

Косовски заштитни корпус као примарни извор Косовских безбедносних снага

Са одласком снага безбедности Републике Србије са простора КиМ фиктивно је нестала граница између Србије и Албаније и, према проценама албанских сепаратиста и екстремиста, постепено се остварује циљ – отцепљење КиМ и евентуално припајање Албанији. Осим тога, од ОВК створене су неке нове безбедносне структуре, које ни до данас нису успеле да сачувају и обезбеде сигурност свим грађанима на простору Косова и Метохије.

По доласку међународних мировних снага под командом НАТО-а и успостављању међународне управе на КиМ требало је да се ОВК расформира и разоружа. Међутим, уз помоћ УНМИК-а, ОВК је трансформисана у „цивилну“ организацију Косовски заштитни корпус (КЗК), што је нелегално јер нема основ у Резолуцији СБ 1244, нити у њеним пратећим документима.

Циљ међународних институција на КиМ био је да ОВК трансформишу у неке нове, умереније, у почетку цивилне снаге КЗК, које је требало да покажу своју способност за рад у служби „државе“ у којој влада право. Међутим, до тога није дошло. Проблему демилитаризације ОВК међународни чиниоци су званично приступили тако што су је третирали као герилу и побуњеничку организацију занемарујући дубље анализе и корене њеног деловања. Први корак УНМИК-а и КФОР-а био је да, посредством међународних организација и институција (*IOM*,⁸ *ICRS*⁹ и друге), приступе ресоцијализацији и профилисању ОВК. Изучавање ОВК било је обухваћено

⁶ Од 1999. године међународна заједница је за КиМ издвојила четири милијарде евра, а тамо скоро да и нема индустрије. Већина грађана живи од донација из дијаспоре, док је незапосленост и даље огромна – око 50 одсто.

⁷ Само од лета 2000. до марта 2002. убијено је пет значајних политичких представника ДСК. За та кривична дела нико није оптужен. Такође, у периоду од 20. до 26. јула 2003, у међусобним обрачунама албанских политичких лидера, који данас, наводно, гарантују безбедност грађанима Космета, подметнут је већи број експлозивних направа на више локација у густим градским језгрима Приштине, јужног дела Косовске Митровице, Подујева, Липљана и других места. Мето напада биле су куће Ибрахима Ругове, Неџада Дација и других функционера косметске власти.

⁸ *IOM* – International Organization for Migration.

⁹ *ICRS* – Information Counseling and Referral Service.

Програмом демобилизације и ресоцијализације ОВК који су спровеле *ИОМ*, *ICRS*, УНМИК и КФОР. Наиме, за истраживање које су спровеле *ИОМ* и *ICRS* потпуну логистичку подршку пружили су припадници УНМИК-а и КФОР-а. Тим њиховим поступком потврђени су ставови да су представници међународне заједнице веома добро знали да у редовима ОВК постоје криминално-терористичке групе које су учиниле велики број злочина над грађанима српске и албанске националности у региону. Због тога је један од основних циљева био да се побуњеничка ОВК прво добро проучи, да се одстрани такве групе и појединци и издвоји квалитетан кадар за будуће „оружане снаге Косова“.

Почетно законско упориште за формирање КЗК били су споразум (Изјава о демилитаризацији и трансформацији ОВК) од 21. јуна 1999. између тадашњег команданта КФОР-а Мајкла Џексона и лидера ОВК Хашима Тачија и одлука специјалног изасланика генералног секретара (ГС) УН (Уредба број 1999/8) од 20. септембра 1999. године. Косовски заштитни корпус је званично формиран 20. септембра 1999. године. Као законска основа за ту трансформацију навођене су поједине одреднице (члан 15) Резолуције СБ 1244 којима се позива на демилитаризацију ОВК и свих наоружаних формација Албанаца. Међутим, реч је била о демилитаризацији ОВК, али не и о трансформацији у КЗК.

Према Уредби специјалног изасланика генералног секретара УН о уставном оквиру за привремену самоуправу на Косову, од 15. маја 2001. године, дефинисани су основни задаци КЗК као цивилне организације: отклањање последица насталих услед природних катастрофа; обезбеђење акција у случају непогода; проналажење и спасавање; обезбеђење капацитета за хуманитарну помоћ у изолованим областима; пружање помоћи у разминирању и допринос у реконструкцији инфраструктуре на КиМ. На основу анализе организацијско-формацијске структуре, може се закључити да је КЗК био војна организација, али са цивилним задацима и обавезама. Била је то последица неслагања појединаца из Контакт групе који су сматрали да је „Косово сиромашна земља која прво треба да обезбеди признавање и стекне поверење својих комшија и света“.¹⁰ Наиме, организацијско-формацијска структура КЗК била је урађена према стандардима НАТО-а. Састојала се од Главног штаба, оперативних зона (6), гарде и јединица за брзо реаговање, академије за лидере, Центра за доктрину и обуку, јединица за одржавање и снабдевање, јединица за комуникације и везе, инжињерске, санитетске и јединице АБХО и ваздухопловне групе.

Оперативне зоне КЗК имале су територијалну надлежност готово идентичну оној коју је имала формација ОВК. Постојало је шест оперативних зона, и то: Србица, Призрен, Пећ, Косовска Митровица, Приштина и Гњилане. Оперативне зоне су биле потчињене Генералштабу, који је имао седиште у Приштини.

Од 25.000 лица регистрованих при *ИОМ*-у као бивши припадници ОВК, 20.000 пријавило се за 5.052 упражњена места у КЗК.¹¹ Масовно попуњен екстремистима који су у претходном периоду били носиоци терористичких дејстава и тешких злочина против српског становништва, КЗК није могао, нити је показао жељу да заштити преостало српско становништво.

¹⁰ Међународна кризна група, *Извештај за Европу бр. 174*, од 28. јула 2006. године.

¹¹ Видети опширније: *Програм обуке КЗК*, *ИОМ*, Приштина, 2004.

Од самог настанка до данас, албански екстремисти су тежили да се од КЗК формира будућа „војска Косова“. Такав став је први пут саопштен у писаној форми, крајем априла 2002, када је Команда КЗК, незадовољна званичним местом, статусом и улогом, поднела захтев УНМИК-у за ревизију Уредбе бр. 1999/8 специјалног изасланика генералног секретара, са предлогом да се КЗК отворено дефинише као „војска“, чиме би се омогућило легално обучавање њеног састава у борбеним и другим радњама које иначе обављају легитимне војне формације.

Да би одржали прокламована начела да је КЗК, поред осталих хуманитарних принципа, и мултиетничка организација, а ради стварања услова за трансформацију у „војску Косова“, руководиоци КЗК су покренули кампању пријема Срба и осталих припадника националних мањина у свој састав, што у пракси још увек није заживело. Такође, међународне институције су покушавале да зближе Србе и КЗК тако што су припадници КЗК изводили одређене радове и припремали повратничка имања у српским срединама. Међутим, претила је опасност од погоршања односа КЗК са Албанцима, па су те активности прекинуте.

Од самог формирања у КЗК недостајала је дисциплина. Појединци и групе припадника КЗК почели су сами да спроводе законе на КиМ. Обављали су полицијске послове који нису били у њиховој надлежности, постављали контролне пунктове на путевима и покушавали да хапсе и приводе грађане КиМ на испитивање у своје базе, било је отмица и вређања цивила, неколико Рома је пронађено мртво у околини база КЗК и слично.¹² Осим тога, било је и разних несугласица између КЗК и КФОР-а. Наиме, „официри КЗК“ показивали су, из политичких разлога, поверење само у британске и америчке снаге КФОР-а. Тако је, након повлачења британских снага 2003. године, дошло до отвореног конфликта између КФОР-а и КЗК, наводно, због квалитета обуке. Односи су изглађени тек у јуну 2006, када је постигнут и договор о стандарлизованом тромесечном пакету обуке команди КЗК који је британски КФОР препоручио свим радним групама мултинационалних бригада. Наклоност КЗК према америчким и британским трупама и неповерење према осталима снагама КФОР-а одржало се и до данас.¹³ И, најзад, бројна хапшења припадника КЗК због насиља над Србима, организованог криминала, илегалног полицијског рада и нарушавања полицијске неутралности¹⁴ бацила су сенку на ту формацију у чији је опстанак сумњала и сама међународна заједница.¹⁵ О стању у КЗК говоре и многобројни примери припадника КЗК који су учествовали у терористичким акцијама као припадници Албанске националне армије.

¹² Видети оширније: Међународна кризна група, *Војска Косово?*, Извештај за Европу бр. 174 од 28. јула 2006.

¹³ Исто.

¹⁴ Видети шире: Andreas Heinemann-Gruder и Wolf-Christian Paes, Претње псу: мобилизација и демобилизација Ослободилачке војске Косова, Резиме 20, Бонски међународни центар за конверзију, 20 август 2001.

¹⁵ У мају 2001. полиција УНМИК-а ухапсила је Саљија Вешија, команданта КЗК, и оптужила га за убиство, а у новембру је ухапсила Ганија Имерија, регионалног команданта КЗК у Вучитрну, и оптужила га за злочине против Срба. У јануару 2002. ухапшен је Аљуш Шаља, још један високи члан КЗК. У јануару 2002. полиција УНМИК-а ухапсила је три Албанца, једног члана ДПК, наредника у КПС-у и једног члана КЗК за кривична дела против Албанаца током рата. Такође, у фебруару 2004. ухапшен је због ратних злочина призренски командант Сељим Краснићи. Видети оширније: ICG Balkans Report N, Показатељи за будућност Косова (II), Унутрашњи показатељи, 1. март 2002, и IWPR извештаје о кризи на Балкану, „Косовски екстремисти на мети“, 31. јануар 2002.

Подметањем експлозивне направе, 16. фебруара 2001. на путу Подујево–Приштина, на коју је налетео аутобус Ниш-експреса изазвана је трагедија у којој је погинуло 11 а рањена су 43 путника српске националности који су путовали у Грачаницу на Задушнице. Међутим, због корумпираности и слабости правосуђа, које ни данас нема инструменте да истражује и гони починиоце таквих кривичних дела, обавештајна дојава на основу које је КФОР привео тројицу осумњичених, међу којима је био и припадник КЗК Фљорим Ејупи, није могла да се преведе у доказ. Та лица су ослобођена кривице у децембру 2001. године.

Након терористичке акције покушаја минирања железничког моста у селу Лозиште код Звечана,¹⁶ 12. априла 2001, специјални представник генералног секретара УН за Космет Михаел Штајнер је, на питање новинара да ли је тачно да међу погинулима има и припадника КЗК, рекао: „То су терористи, без обзира коме припадају. Морамо бити обазриви јер, ако је реч о појединцу, не можемо да осудимо целу организацију”. Тиме је индиректно потврдио да се радило о припадницима КЗК.¹⁷

Осим Штајнера, у телефонском интервјуу за *IWPR*, Албан Вјоса, из Лијежа у Белгији, који се представио као политички лидер АНА, рекао је да се у редовима те радикалне организације налазе и поједини припадници КЗК и потврдио сумње да је Хамза Бехрами, припадник КЗК који је смртно страдао у покушају минирања железничке пруге, био „оперативац“ АНА.¹⁸ Према сазнањима појединих служби западних земаља, како су писали неки медији, мартовске немире и погром неалбанског становништва 2004. године плански је организовала и реализовала управо АНА, највероватније у сарадњи са припадницима КЗК.

Наведени безбедносни проблеми изазвали су сумњу у међународним институцијама да КЗК, који је наследио ОВК, може да буде језгро будуће војске. Зато су формирањем КБС поново дале прилику КЗК да у новој организацији, са новим именом, буде беспрекоран, да очисти своје редове од екстремиста и криминалаца и покаже да су у стању да раде „у служби државе под владавином права“. Од почетка формирања, као безбедносно тело, КЗК имао је конфузну улогу. Како је настао – неприродно, од криминално-терористичких састава, тако се и природно распао и расформирано 20. јануара 2009, али се, нажалост, претворио у нову организацију – тзв. Косовске безбедносне снаге, чија ће судбина такође бити неизвесна.

Настанак и развој Косовских безбедносних снага

Након једностраног проглашења независности, међународне структуре на КиМ отпочеле су стварање нових безбедносних институција променом постојећег сектора безбедности и његове структуре, према Ахтисаријевом плану, што није у складу са Резолуцијом СБ 1244, која се из дана у дан све више игнорише. Истовремено, активно се спроводи Ахтисаријев план, којим је предвиђена контролисана независност, коју наше власти не признају.

¹⁶ Током постављања експлозива погинула су два припадника АНА, од којих је један био припадник КЗК

¹⁷ Танјуг, 16. април 2001.

¹⁸ J. Dzaga из Приштине, текст *Косово: Све већа опасност од АНА-е*, на интернету: http://www.iwpr.net/?p=bcr&s=f&o=157184&apc_state=hsribcr2003

У Ахтисаријевом плану, у члану 9 о безбедносном сектору, предвиђено је да: 1) Косово треба да има власт да спроводи закон, осигура безбедност и јавну сигурност, и води правосуђе, обавештајну службу и службу цивилне заштите у ванредним околностима и пограничну контролу на својој територији; 2) косовске безбедносне институције треба да раде у складу с међународно признатим демократским стандардима и људским правима и обезбеђују правичну заступљеност свих заједница у свим њиховим саставима; 3) међународни цивилни представник и међународне војне снаге треба да надзиру и воде оснивање и развој безбедносних институција Косова; 4) треба да се образују нове професионалне и мултиетничке лако наоружане Косовске безбедносне снаге, које треба да буду способне за специфичне безбедносне функције, и 5) Косово треба да установи цивилну организацију „Владе“ која ће вршити цивилну контролу над КБС.

Пошто се увидело да КЗК није задовољио критеријуме међународних институција на КиМ, одмах по проглашењу независности, а према Ахтисаријевом плану, отпочеле су припреме за његово распуштање и формирање КСБ. Распуштен је 20. јануара 2009, а КБС званично су формиране следећег дана. Осим КБС-а, створено је и Министарство за КБС. а у њима је предвиђено по једно место за припаднике српске националности – заменика министра и заменика команданта КБС.

Формирање КБС-а, правно гледано, није у складу с Резолуцијом СБ 1244. С друге стране, у Ахтисаријевом плану (План), а на основу њега и у Уставу тзв. Републике Косово (Устав), предвиђено је оснивање КБС-а, што подржава и спроводи већи део земаља ЕУ и међународних институција на КиМ које су признале независност Косова.

У Плану и Уставу изричито је наведено да КБС треба да буду „основане и операционализоване са ограниченом мисијом“, а у Плану је дата могућност да се „након периода од 5 година може преиспитати улога, мисија и потребе за проширивање капацитета ових снага“. Из тога се може закључити да су планери осмислили КБС као цивилну структуру, док су војне аспекте те формације вешто камуфлирали да не би изазвали реакције различитих међународних субјеката.

Косовске безбедносне снаге се у Уставу помињу уопштено, као националне снаге безбедности тзв. Републике Косово, која „гарантује примену демократских начела у оквиру ових снага као што су: заштита грађана, цивилна контрола, професионални карактер, мултиетничност и разноликост“ и може да пошаље своје припаднике ван земље¹⁹. На основу Устава израђен је Закон о КБС-у, којим је прецизније уређен њихов мандат. Према Закону, КБС оснивају се као цивилне, мултиетничке и лако наоружане снаге, које су намењене „за дужности које нису карактеристичне ни за полицију ни за друге организације реда и мира“ и које реагују у случају природних непогода, за деминирање, претраге, спасавања и друге ванредне ситуације. Такође, према Закону је КБС професионална снага са капацитетима који су на почетку ограничени на укупно 2.500 активних и 800 резервних припадника. Предвиђено је да у КБС-у буде заступљено 10% припадника мањинских заједница (од тога 7% српске) и до 6% жена. Међутим, забрињава веома низак ниво етничке засту-

¹⁹ Свеобухватни план за решење статуса Косова специјалног изасланика генералног секретара Уједињених нација Мартија Ахтисарија, члан 5, 2007.

пљености, те се тренутно може констатовати да су КБС једнонационална формација. Задачи КБС-а, у односу на КЗК, проширени су и на учествовање у мировним мисијама у саставу НАТО-а²⁰ као будућа „војска Косова“.

Према Закону, ланац „цивилног надзора КБС“ чине скупштина Републике Косова, председник, премијер и министар за КБС. И Влада Косова обавља „транспарентну, демократску и цивилну контролу КБС и одговорна је Скупштини“.²¹ Међутим, и поред покушаја да се та формација легализује, не постоје одговарајући пратећи закони који би омогућили потпуну контролу над КБС-ом, што ствара услове за њену манипулацију и неадекватну употребу.

Косовске безбедносне снаге имају финансијску подршку из Повереничког фонда НАТО-а, донације углавном држава чланица НАТО-а и средства из буџета Косова (за текућу годину из буџета је издвојено 35 милиона евра). Међутим, у КБС не постоји план о томе како треба да се управља финансијама и имовином КБС-а и не постоји евиденција о опреми која је добијена од донатора, купљена и наслеђена од КЗК.²² Све то ствара услове за манипулације, криминал и злоупотребу опреме, наоружања и донација за потребе албанских екстремиста.

Проблеми са кадром, због којих су и „нестали“ ОВК и КЗК, нису решени ни после формирања КБС-а, па се стиче утисак да су се промене завршиле са променом назива (ОВК у КЗК, а КЗК у КБС). Наиме, процес регрутовања припадника КБС-а који је отпочет 22. јануара 2009. веома је спор и неорганизован, и још траје. До сада је регрутовано 2.300 активних припадника са којима се изводи обука, док је одабир резервног састава још увек у току. У плану је било да се регрутација у потпуности заврши до средине 2012. године.

Током регрутовања било је политичких притисака „и других утицаја у вези са непотизмом и стварањем кланова“.²³ Неретко комисија за одабир није узимала у обзир резултат тестова кандидата, већ их је бирала на основу региона из којег долазе. Због тога су поједини међународни званичници отворено изражавали забринутост због концентрације великог броја кандидата из истог региона.²⁴ Дакле, због неиспуњавања основних критеријума приликом регрутовања поновљен је сценарио трансформације ОВК у КЗК. Та институција није консолидована на самом почетку и није постигнут жељени квалитет кадра, што је нови изазов за ефикасност КБС-а, будући да је могуће лоше функционисање и стварање безбедносних проблема у каснијим фазама њеног развоја.

Иако су одговорност за праћење процеса оснивања КБС-а преузели Међународна цивилна канцеларија и КФОР, који је у сарадњи са руководећим структурама КБС-а израдио планове за регрутацију и њихову обуку, процес регрутације је био потпуно нетранспарентан. Циклус регрутовања функционисао је углавном на релацији КФОР–КБС, а запажен је и ограничени надзор званичника Међународне цивилне канцеларије.

²⁰ Скендер Пертеши и Фљоран Чехаја, *Косовске безбедносне снаге*, Форум за безбедност Косова, јун 2001.

²¹ Закон о Косовским безбедносним снагама, члан 3.1, Скупштина Косова, 15. јун 2008.

²² Извештај главног ревизора у Министарству за КБС, 2010.

²³ *Kosovo Security Transition, A critical study into establishment of Kosovo Security Force* Ade Clewlow, Oslo 2010.

²⁴ Скендер Пертеши и Фљоран Чехаја, *Косовске безбедносне снаге*, Форум за безбедност Косова, јун 2001.

Највише утицаја на КБС, као што је то био случај и са ОВК и КЗК, има премијер Хашим Тачи, бивши вођа терористичке ОВК, који се оптужује да је фалсификовао последње парламентарне изборе, а у извештају Савета Европе терети се за учешће у трговини органима заробљених Срба. Осим тога, забрањувају самосталност КБС-а и повремени конфликти са КФОР-ом. Један од таквих примера, због којег је КФОР током 2010. године привремено обуставио односе са КБС-ом, било је одржавање параде КБС-а са оружјем, за шта нису имале одобрење КФОР-а.

Уместо да постану снага која ће својим деловањем као цивилна структура обезбедити поверење у региону и заштитити грађане од ванредних ситуација и елементарних непогода, КБС иритирају становнике КиМ, па чак и оне албанске националности. На то указују и анкете о поверењу косметске јавности, у којима је поверење у ту формацију значајно опало: са 75% на 55%.

У случају трансформисања КСБ у „војску Републике Косово“ неминовно би дошло до јачања домаћег утицаја и смањења утицаја међународних снага на процес безбедности, што би сигурно угрозило безбедност грађана КиМ. Због наведених слабости, поставља се питање међународним институцијама на КиМ о обавези преиспитивања политичког мандата Косовских безбедносних снага.

Закључак

Неспорни су успеси међународних институција и снага КФОР-а у стварању, контроли и развоју проблематичне ОВК у КБС, као цивилне организације, и покушаји да се из такве групе одстрани појединци који имају дубоке корене у екстремизму и криминалу и издвоји квалитетан кадар. Међутим, правни основ за постојање и функционисање КБС-а и даље не постоји. Иако је наводно дат у Плану Мартија Ахтисарија и Уставу самопроглашене државе Републике Косово, наше власти с пуним правом то не признају. Осим тога, нема адекватног грађанског и демократског надзора и контроле тих структура, што је озбиљан проблем.

Неквалитетна кадровска структура, која је формирана под јаким политичким утицајем бивших вођа ОВК, сада водећих политичких партија на Космету, за које се основано сумња да су повезани са организованим криминалом, није способна и не може да гарантује основна демократска начела, да обезбеди адекватну контролу и мултиетничност и да заштити грађане. Напротив, тиме су само створени услови за њену неадекватну употребу, за криминалне али и екстремистичке активности. Наиме, не треба искључити могућност да екстремисти који се налазе и у самом врху структуре власти Космета, без знања међународних институција и снага на КиМ, те снаге злоупотребе и ангажују за обављање задатака за које нису намењене. То указује на неопходност преиспитивања стратегије безбедности која се спроводи на КиМ, а посебно места КБС-а, јер те снаге нису под потпуном контролом међународних институција и снага и, као такве, не могу да обезбеде цивилну заштиту и уђу у регионалне колективне безбедносне токове и мировне мисије који су кључни за дугорочну безбедност Балкана и Европе.

У интересу мира и стабилности на КиМ, али и у региону, потребно је да се: демилитаризују Косовске безбедносне снаге и ограниче и задрже у границама искључиво цивилног заштитног тела за хитне интервенције и ванредне ситуације; створи

јака мултиетничка полиција, према Резолуцији СБ 1244, оспособљена да се одлучно и професионално супротстави организованом криминалу и парамилитарним групама, и задрже на том простору на дужи период јединице КФОР-а које су способне и увежбане за ефикасно деловање у случају масовног насиља и оружане побуне.

Литература

1. Димитријевић, В.: *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982.
2. Лопушина, М.: *ОВК против Југославије*, Легенда, Чачак, 1999.
3. Симеуновић, Д.: *Савремени тероризам*, Београд, 1992.
4. Вилић, Д., Тодоровић, Б.: *Тероризам и нови светски поредак*, Графомарк, Београд, 1999.
5. *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.
6. Степић, М.: *Косово и Метохија – политичке, географске и геополитичке перспективе*, Знамен, Београд, 1999.
7. Илић, Ј.: „Балкански геополитички чвор и српски етнички простор“, *Геополитичка стварност Срба*, зборник радова, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
8. Јефтић, М.: *Шиптари и ислам*, ИГТП Графомотојница, Прњавор, 1995.
9. Мијалковски, М.: *Злочини и заблуде албанских сепаратиста*, НИЦ „Војска“, Београд, 1999.
10. Мијалковски, М.: „Угроженост безбедности Западног Балкана албанским тероризмом“, *Војно дело*, бр. 1, ВИЗ, Београд, 2004.
11. Мијалковски, М., Дамјанов, П.: *Тероризам албанских екстремиста*, НИЦ „Војска“, Београд, 2002.
12. Рајовић, Р.: *Аутономија Косова*, Економика, Београд, 1985.
13. *Косово и Метохија изазови и одговори*, Зборник радова са округлог стола *Геополитичка судбина Косова и Метохије* у Београду, 24. и 25. јун 1997.
14. Ћосић, Д.: *Косово*, Мрљеш, Београд, 2004.
15. Стијовић, З.: *Космет – моје сведочење*, Јаворје, Младеновац, 2007.
16. Симић, П.: *Распето Косово, документа о Косову и Метохији*, Новости АД, Народна књига, Алфа, Београд, 2006.
17. Elzeser, J.: *Ратни злочини – Бестидне лажи и жртве НАТО-а у косовском сукобу*, Јасен, Никшић, 2002.
18. Gregory, K.: *Скривени геноцид*, Center for Traditional Orthodox, 1996.
19. Димитријевић, В.: *Тероризам*, К.В.С., Београд, 2000.
20. Борозан, Ђ.: *Велика Албанија – порекло, идеје, пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995.
21. *Тероризам на Косову и Метохији и Албанија*, Бела књига, Савезно министарство за иностране послове СРЈ, Београд, 1998.
22. *Тероризам албанских сепаратиста на КиМ и метод њиховог деловања*, МУП Републике Србије, Београд, 1998.